

Нормативно-правове забезпечення інклюзивної вищої освіти США

А. С. Аріщенко

Кафедра педагогіки Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Corresponding author. E-mail: arishchenkoas@ukr.net

Paper received 27.01.17; Accepted for publication 05.02.17.

Анотація. У статті висвітлено результати дослідження нормативно правових основ інклюзивної освіти у вищих навчальних закладах США. Розкрито особливості основоположних законів США в області права на отримання інклюзивної освіти особами з особливостями психофізичного розвитку. Розглянуто та проаналізовано нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти для студентів із особливостями психофізичного розвитку на прикладі штатів Вашингтон, Массачусетс, Флоріда, Колорадо, Джорджія і Каліфорнія.

Ключові слова: інклюзивна освіта, нормативно-правові документи, студенти з обмеженими можливостями, вища освіта США.

Вступ. Після ратифікації Україною Конвенції ООН про права інвалідів, держава взяла на себе відповідні зобов'язання щодо забезпечення, захисту та реалізації прав осіб із інвалідністю. Конвенцією передбачено, що держави-учасниці забезпечують особам із особливими потребами/інвалідністю нарівні з іншими ефективний доступ до освіти через розвиток форм інклюзивної освіти. Аналіз вітчизняних науково-педагогічних і нормативно-правових джерел засвідчив, що на сучасному етапі розвитку законодавче забезпечення України щодо впровадження інклюзивної освіти перебуває на стадії розробки науково-теоретичних положень, спрямованих на розв'язання актуальних проблем та їх правового регулювання. Дослідження закордонного досвіду щодо цього питання сприятиме кращому розумінню його в світовому контексті та продемонструє ефективні засоби й методи, які використовують провідні навчальні заклади, і надасть можливість використання позитивного досвіду в Україні.

На наш погляд, саме США вдалося найефективніше втілити ідеї інклюзивної освіти на практиці. Американське законодавство в сфері розвитку освіти і соціальної справедливості активно спрямоване на вдосконалення прав на освіту осіб із особливими потребами. Актуальність та недостатнє вивчення зарубіжного досвіду вітчизняними науковцями зумовлюють необхідність дослідження нормативно правових основ упровадження інклюзивної освіти в вищих навчальних закладах США.

Короткий огляд публікацій по темі. Питаннями реалізації права на отримання вищої освіти людей з особливими потребами представлені в науковому доробку багатьох вітчизняних науковців М. Захарчук, М. Таланчука, А. Давиденко, Д. Сайя, Т. Ільїної, Л. Бондаря та ін. Основою для нашого дослідження є нормативно-правові документи США, спрямовані на забезпечення прав осіб із особливостями психофізичного розвитку, зокрема нормативно-правові документи інклюзивної вищої освіти штатів Вашингтон, Массачусетс, Флоріда, Колорадо, Джорджія і Каліфорнія.

Метою нашої статті є аналіз і узагальнення нормативно-правового забезпечення інклюзивної освіти у вищих США.

Результати та їх обговорення. Однією з перших країн, які втілили в життя ідеї інклюзивної освіти, стали Сполучені Штати Америки. Сучасний стан інклюзивної освіти є результатом суспільних подій і відносин, законодавчих змін з боку федеральних і місцевих органів влади. Починаючи з 70-х років ХХ ст., уряд США приймає низку законів, спрямованих на захист прав людей з обмеженими можливостями здоров'я. Першим став «Закон про реабілітацію інвалідів» 1973 року. У розділ 504 цього документа зазначено, що жодній людині, яка має інвалідність у Сполучених Штатах, не повинно бути відмовлено в наданні пільг або послуг; вона не повинна бути об'єктом дискримінації в будь-якій програмі або діяльності, яка або отримує федеральну фінансову допомогу, або реалізовується будь-яким органом виконавчої влади чи поштовою службою Сполучених Штатів [7]. Завдяки цьому документу утиск прав інвалідів розглядався як дискримінація. Раніше вважалося, що неможливість отримання якісної освіти та роботи – наслідок, обумовлений інвалідністю. Наступна важлива подія в розвитку прав осіб із особливими потребами – підписання федерального закону 94–142 «Про освіту людей з інвалідністю» (Individuals with Disabilities Education Act (IDEA) 1975 р. Законом передбачено надання безкоштовної освіти відповідної якості особам з інвалідністю в установах державної форми власності. Особливістю цього закону є запровадження програми подвійного зарахування (dual enrollment programs), яка включає відвідування навчальних курсів коледжів чи університетів учнями старших класів. Також важливим законом, який захищає права людей із особливостями психофізичного розвитку, є Закон про американців з інвалідністю (Americans With Disabilities Act (ADA) 1990 року, який заборонив дискримінацію інвалідів у комерційних об'єктах [9]. Одним із найвпливовіших федеральних законів є Закон про вищу освіту 110–315 (Higher Education Opportunity Act (HEOA), який містить низку важливих нових положень, що сприяють підвищенню доступу до вищої освіти студентів із особливими потребами. У законі передбачено положення, що стосуються фінансової допомоги, упровадження програм переходу ЗОШ – ВНЗ, і створення координаційного центру для студентів із особливостями інтелектуального розвитку. Особливої уваги заслуговує положення про Про-

грами переходу (Comprehensive Transition and Postsecondary Program) для студентів із особливостями інтелектуального розвитку, які надають право на отримання грантів, зокрема Пелл Грант (Pell Grants), Грант на додаткову освіту (Supplemental Educational Opportunity Grants), а також доступ до федерального фонду Робота-навчання (Federal WorkStudy Fund) [8].

Особливістю системи освіти США є те, що вона значною мірою децентралізована. Кожен штат має повноваження приймати і здійснювати політику в галузі освіти в межах своєї юрисдикції, поки політика не порушує положення Конституції США або норми федерального законодавства. У зв'язку з цим, на наш погляд, доцільно дослідити нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти на рівні штатів.

Велика кількість вишів штату Массачусетс надають можливості навчання особам із обмеженнями можливостями. Інклюзивні програми навчання нині пропонують близько 20 установ. Слід зауважити, що жодна з установ не включає Програми переходу (TPSID) за фінансової підтримки федерального уряду.

Штат Массачусетс активно працює на розробкою місцевих програм інклюзивного навчання. Білл Палати 4561: «Закон про інклюзивну грантову програму паралельного зарахування» (An Act relative to the inclusive concurrent enrollment grant program), запроваджений 31 липня 2016 року передбачає розробку грантових програм Департаментом освіти штату Массачусетс, які включають фінансування місцевих закладів вищої освіти і шкільних комітетів які співпрацюють з метою реалізації інклюзивної грантової програми паралельного зарахування для студентів віком від 18 до 21 року з серйозними розумовими порушеннями або іншими вадами розвитку. Місцеві ВНЗ співпрацюють із шкільними комітетами з метою створення сприятливих умов переходу, оскільки вони рухаються в напрямі інклюзії, а грантові програми забезпечують фінансування в цьому процесі.

Також заслуговує уваги Білл Палати 3955: «Закон про зміцнення і розширення доступної, якісної вищої освіти для місцевих жителів» (An Act relative to strengthening and expanding affordable, quality higher education opportunities for residents of the Commonwealth) представлений 21 січня 2016 року. Цей Білл значно розширює фінансування для навчання в вишах штату Массачусетс на період 2016–2017 і визначає, скільки коштів отримуватимуть освітні організації та університети. Також включає декілька заохочувальних грантів для вишів штату з додатковим фінансуванням у випадку підвищення рівня успішності студентів і числа студентів, які закінчили повний курс навчання [5].

У штаті Массачусетс законодавча база направлення на розширення можливостей навчання для студентів із важкою формою інвалідності, однак жоден із запропонованих законів штату не включає визначення даного терміну.

Штат Вашингтон станом на 2016 рік реалізує федеральну Програму Переходу для студентів із обмеженими можливостями в Колледжі Хайлайн (Highline College) і Колледжі Спокан (Community Colleges of Spokane). У 2015 році сенатор штату Вашингтон і представники освітнього сектору прийняли два схо-

жих Білля, які уможливають всеосяжний огляд освітніх програм для осіб із особливими потребами. Слід зауважити, що законодавці розпочали реформи щодо освіти осіб із обмеженими можливостями після звіту Управління з питань освіти Омбудсмена (The Office of the Education Ombuds) у 2014 році.

Білл Сенату 5946 «Розробка Комплексного плану з підвищення якості освіти» (Establishing a Comprehensive Plan to Improve Education), запроваджений 12 лютого 2015, регламентував створення незалежної експертної комісії (blue ribbon commission), задача якої полягає в розробці стратегічного плану з підвищення рівня освіти для студентів із обмеженими можливостями здоров'я на всіх рівнях. Уряд штату, спираючись на висновки комісії, покращить можливості навчання протягом найближчих десяти років. Губернатор обирає керівників комісії, посадовців, які працюють у сфері освіти, а також дванадцять осіб – представників зацікавлених сторін, у тому числі університетських дослідників, викладачів, батьків, студентів і фахівців у сфері психічного здоров'я. Комісія також може проводити кампанії з підвищення обізнаності про важливість і доступність вищої освіти у штаті Вашингтон.

Білл Палати 1947 «Розробка Комплексного плану з підвищення якості освіти» (Establishing a Comprehensive Plan to Improve Education), запроваджений 3 лютого 2015, багато в чому схожий на Білл Сенату 5946 по задуму та структурі, але незалежна експертна комісія визначає також і підходи, які штат може використовувати для вдосконалення спеціальної освіти на всіх рівнях. Зокрема, десятирічний план комісії включає стратегії, які створюють освітні програми для людей з обмеженими можливостями з метою розвитку навичок, необхідних для працевлаштування [6].

У штаті Джорджія 25 березня 2015 року підписали Резолюцію палати представників 642: «Про створення Дослідницького комітету вищої освіти і можливостей працевлаштування особам із труднощами в навчанні та особливостями розвитку» (House Study Committee on Postsecondary Education and Employment Options for Individuals with Intellectual and Development Disabilities). Комітет складається з п'яти членів Палати представників Джорджії, і відповідає за проведення досліджень щодо умов, потреб і проблем, які виникають у процесі отримання вищої освіти і подальшої зайнятості осіб із труднощами у навчанні та особливостями розвитку. Комітету палати представників також доручено публікацію звіту з рекомендаціями щодо політики реформування [2].

У Флориді 2016 року відбувся помітний прогрес у розширенні можливостей отримання вищої освіти для молоді з обмеженими інтелектуальними можливостями. Законодавці створили Програму для переходу (Comprehensive Transition Program), яка буде надавати стипендії студентам із обмеженими можливостями та сприятиме створенню більш інклюзивного освітнього середовища, оскільки такі програми створюватимуть по всьому штату.

Білл Сената 672 «Закон про Програми переходу у Флориді» (Florida Postsecondary Comprehensive Transition Program Act) підписано 21 січня 2016 року розширює можливості вступу до вишів для осіб із обме-

женими інтелектуальними можливостями декількома способами. Він створює стипендії для учасників програми переходу в окремих державних вищих навчальних закладах. Ця стипендія становить близько 7000 \$ для кваліфікованого одержувача. Програма переходу штату Флорида відповідає тим самим вимогам, що і федеральна програма переходу, зокрема включає низку позааудиторних заходів, спрямованих на підготовку студентів до успішного працевлаштування після навчання. Такі програми включають консультації і можливість стажування для того, щоб студенти отримали відповідний досвід роботи під час навчання.

Програми переходу кожні три роки оновлюють, і заклади освіти надають щорічні звіти про свої досягнення в Центр для студентів із обмеженими можливостями Флориди, який дозволяє створення зазначених програм. Центр затверджує створення нових Програм переходу Флориди і займається координацією інформації про всі програми вишів для студентів із обмеженими інтелектуальними можливостями у Флориді. Він заснований в Університеті Центральної Флориди і несе відповідальність за написання та реалізацію керівних принципів програм переходу. Центр також співпрацює з Національним координаційним центром з надання технічної допомоги в межах окремих програм. Крім того, він несе відповідальність за забезпечення партнерських відносин із компаніями, які надають можливості стажування для студентів із обмеженими інтелектуальними можливостями. Крім спостереження за програмами, Центр також відіграє важливу роль у визначенні майбутнього напрямку цієї ініціативи, оскільки він буде стверджувати всі майбутні програми переходу [1].

У штаті Колорадо значним поштовхом у розвитку інклюзивного навчання стало підписання в 2016 році Білля Сената 196: «Закон про інклюзивну вищу освіту» (Inclusive Higher Education Act). Закон передбачає створення пілотної програми інклюзивного навчання в вишах для студентів із обмеженими інтелектуальними можливостями й особливостями розвитку. Ця програма буде доступна в Університеті Північного Колорадо, Університеті Колорадо в Колорадо-Спрінгс, і Коледжі Арапахо Ком'юніті. Закон не тільки розширює можливості отримання вищої освіти для осіб із обмеженими можливостями, а й закладає основу для розвитку нових програм переходу в Колорадо.

Хоча виші, які впроваджують інклюзивну програму навчання, можуть мати різні плани реалізації освітніх цілей, всі вони повинні запропонувати план і створити умови, які дозволять студентам із обмеженими інтелектуальними можливостями й особливостями розвитку обирати принаймні два предмета відповідно до їх інтересів кожного семестру. Установи також упроваджують нові предмети, спеціально розроблені з урахуванням особливостей розвитку студентів. Крім того, установи зберігають за собою право не змінювати правила зарахування, але результат національного вступного екзамену не є вимогою для участі в програмі.

На додаток до забезпечення ресурсами, які створюють можливості навчання, відповідно до інтересів студентів із особливостями розвитку, виші зобов'язані забезпечити рівні права та обов'язки, вклю-

чаючи наставництво однолітків і підтримку в пошуку конкурентоспроможної зайнятості. Згідно з Законом, кожен з обраних закладів повинен погоджувати свої дії з Департаментом зайнятості Колорадо для виявлення професійно-реабілітаційних можливостей та підтримки, а також повинні створити п'ятирічний план для забезпечення стійкості проєктів, запланованих на наступні роки. Якщо університет визначає, що його програма є стійкою, вона стає сертифікованою програмою переходу, відповідно до федерального Закону про Вищу освіту. Це поширить пілотні програми в вишах, на період, визначений в Біллі (програма закінчується 1 липня 2021 року), і надасть студентам можливість доступу до федеральної фінансової допомоги [4].

За останні кілька років у штаті Каліфорнія теж відбулися значні зміни в розширенні можливостей навчання для студентів із особливими потребами. Санкціонована державою Цільова група (Task Force on Special Education) сприяла цим змінам. Цільова група спеціальної освіти Каліфорнії була створена з метою виявлення областей системи освіти, де необхідні реформи для створення умов навчання для студентів із обмеженими можливостями. Хоча висновки Цільової групи в першу чергу зосереджені на довгострокових стратегічних підходах, на рівні початкової та середньої освіти Каліфорнії, вони також включають в себе кілька висновків, які мають значення для програм переходу до вишів для студентів із обмеженими інтелектуальними можливостями. У доповіді міститься заклик до розробки навчальних програм, спрямованих на підготовку до самостійного дорослого життя, закликаючи систему державної освіти Каліфорнії бути більш інклюзивною.

Доповідь Цільової групи також включає положення про підтримку загального доступу до перехідних послуг і програм, а також передбачено, що уряд Каліфорнії повинен підвищити рівень співпраці між місцевими школами і ВНЗ з метою розширення можливостей навчання для студентів із особливостями інтелектуального розвитку. Цільова група також закликає до створення системи збору даних про осіб із обмеженими інтелектуальними можливостями. Це дозволить не тільки розширити базу даних уряду щодо студентів із обмеженими інтелектуальними можливостями, а й виступить у якості механізму моніторингу та оцінки існуючих програм, що в свою чергу сприятиме покращенню системи надання послуг студентам із особливостями інтелектуального розвитку.

Білл Асамблеї 2434, що доповнює Закон про включення та зупиняє дію Глави 11.1 (Розділу 66910) частини 40 підрозділу 3 Кодексу освіти, стосовно вищої освіти) (An act to add and repeal Chapter 11.1 (commencing with Section 66910) of Part 40 of Division 5 of Title 3 of the Education Code, relating to postsecondary education) запроваджений 19 лютого 2016 року, передбачає заснування й фінансування незалежної експертної комісії (Blue Ribbon) з вищої освіти. Основне завдання комісії – розробити низку рекомендацій з поліпшення доступу до вищої освіти в Каліфорнії. Комісія має складатися з дев'яти представників бізнесових структур, громадських організацій і фахівців у галузі вищої освіти. Право призначення

членів комісії належить Губернатору, Комітету Сенату і Спікеру Асамблеї, кожен призначає трьох членів комісії, що є представниками культурного, етнічного, расового і географічного розмаїття в Каліфорнії.

Комісія розробляє рекомендації, які будуть представлені законодавчим органам і Губернатору штату Каліфорнії, також комісія визначає суму збільшення інвестицій і ресурсів, необхідних уряду штату Каліфорнія для забезпечення доступу та участі всіх жителів штату до вищої освіти [3].

Висновки. Американські законодавці як на федеральному, так і на місцевому рівні активно працюють над проблемою соціальної справедливості в сфері

освіти. На рівні штатів з метою розвитку інклюзивної освіти формують спеціальні експертні комісії, комітети, які проводять моніторинги з якості освіти для визначення напрямів подальшої роботи в забезпеченні можливостями навчання для всіх без виключення. У США проблема фізичної доступності успішно вирішена, і особлива увага спрямована на створення можливостей навчання для осіб із особливостями інтелектуального розвитку, про що свідчить велика кількість програм для цієї категорії осіб. Можемо зробити висновок, що в вишах США функціонує добре налагоджена законодавчо закріплена система надання освітніх послуг для студентів із особливими потребами.

REFERENCES

1. Current Legislative Policy and Legislation on Inclusive Higher Education in Florida [E. source]. – URL : http://www.thinkcollege.net/images/stories/FL_Summary_final.pdf
2. Current Legislative Policy and Legislation on Inclusive Higher Education in Georgia [E. source]. – URL : http://www.thinkcollege.net/images/stories/GA_Summary_final.pdf
3. Current Legislative Policy and Legislation on Inclusive Higher Education in California [E. source]. – URL : http://www.thinkcollege.net/images/stories/CA_Summary_final.pdf
4. Current Legislative Policy and Legislation on Inclusive Higher Education in Colorado [E. source]. – URL : http://www.thinkcollege.net/images/stories/CO_Summary%2010-6-16.pdf
5. Current Legislative Policy and Legislation on Inclusive Higher Education in Massachusetts [E. source]. – URL : http://www.thinkcollege.net/images/stories/MASummary_10-14-2016.pdf
6. Current Legislative Policy and Legislation on Inclusive Higher Education in Washington [E. source]. – URL : http://www.thinkcollege.net/images/stories/WA_Summary%20final.pdf
7. Grigal M. Postsecondary Education for People with Intellectual Disability: Current Issues and Critical Challenges / Meg Grigal, Debra Hart, Cate Weir // INCLUSION 2013. – Vol. 1. – P. 50–63
8. Higher Education Opportunity Act of 2008 [E. source]. – URL <http://www.thinkcollege.net/images/stories/HEOA2008.pdf>
9. U.S. Department of Justice. A Guide to Disability Rights Laws. Retrieved Dec. 19. – 2008 [E. source]. – URL : <http://www.ada.gov/cguide.htm#anchor65610>

Legal Framework on inclusive higher education in the USA

A. S. Arischenko

Abstract. The article deals with the results of the research concerning the legal framework on inclusive higher education in the United States. The peculiarities of the basic laws of the United States concerning the rights to inclusive education for persons with disabilities are analyzed. The author of the article reviewed and analyzed legislative policy and legislation on inclusive higher education for students with special needs of Washington, Massachusetts, Florida, Colorado, Georgia and California.

Key words: *inclusive education, legal documents, students with disabilities, higher education the USA.*

Нормативно-правовое обеспечение инклюзивного высшего образования США

A. C. Арищенко

Аннотация. В статье отражены результаты исследования нормативно-правовых основ инклюзивного образования в высших учебных заведениях США. Раскрыты особенности основных законов США в области права на получение инклюзивного образования лицами с особенностями психофизического развития. Автором статьи рассмотрено и проанализировано нормативно-правовое обеспечение инклюзивного образования для студентов с особенностями психофизического развития на примере штатов Вашингтон, Массачусетс, Флорида, Колорадо, Джорджии и Калифорния.

Ключевые слова: *инклюзивное образование, нормативно-правовые документы, студенты с ограниченными возможностями, высшее образование США.*